

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTAPÇIĞI

Cumhuriyet'in Yüzüncü Yılında Kadın Haklarını Yeniden Düşünmek: Mücadele ve Kazanımlar Sempozyumu

**Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Bumin Kağan Konferans Salonu
23-24-25 Kasım 2023
Antalya, Türkiye**

Cumhuriyetin 100.Yılında Kadın Haklarını Yeniden Düşünmek: Mücadele ve Kazanımlar Sempozyumu

Sempozyum Bildiri Özet Kitabı

Sempozyum Onursal Başkanı

Prof. Dr. Özlenen ÖZKAN - Akdeniz Üniversitesi Rektörü

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanları

Prof. Dr. Nurşen ADAK - Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dekanı

Doç. Dr. Eray YAĞANAK - Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı; Toplum ve Siyaset Felsefesi Derneği Başkanı

Düzenleme Kurulu Üyeleri

Selma AYDIN BAYRAM - ODTÜ

Özge BOZKURTOĞLU - Akdeniz Üniversitesi

Çağrı ELMAS - Akdeniz Üniversitesi

Funda NESLİOĞLU SERİN - Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Tuğba SEVİNÇ - Kadir Has Üniversitesi

Nurseli Yeşim SÜNBUĞLU - Kadir Has Üniversitesi

Bu bildiri kitabı Cumhuriyetin 100.Yılında Kadın Haklarını Yeniden Düşünmek: Mücadele ve Kazanımlar Sempozyumu için sunulan bildiri özetlerini içermektedir. Bu kitapçıkta yer alan bildiri özetlerinin hakları yine yazara aittir. Bildiri metnindeki hata, anlam bozukluğu ve yanlışlardan metin yazar(lar)ı sorumludur.

SEMPOZYUM BİLİM KURULU

- Prof. Dr. Nurşen ADAK - Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Doç. Dr. Ebru AKDOĞU ARCA - Akdeniz Üniversitesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü
Doç. Dr. Meliha Funda AFYONOĞLU - Selçuk Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Mihrican AYLANÇ - Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Merkezi (UKAMER)Prof. Dr. Mutlu BİNARK - Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Dr. Nilüfer CENGİZ - Akdeniz Üniversitesi, İşletme Bölümü
Prof. Dr. Serpil ÇAKIR - İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Gönül DEMEZ - Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Prof. Dr. Özlem DUVA - Dokuz Eylül Üniversitesi, Felsefe Bölümü
Doç. Dr. Toros Güneş ESGÜN - Hacettepe Üniversitesi, Felsefe Bölümü
Doç. Dr. Zeynep Gülrü GÖKER - Sabancı Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler
Prof. Dr. Kamile KABUKÇUOĞLU - Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi
Doç. Dr. Öznur KÖRÜKÇÜ - Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi
Prof. Dr. Demet KURTOĞLU TAŞDELEN - Anadolu Üniversitesi, Felsefe Bölümü
Doç. Dr. İlkey KUTLAR - Akdeniz Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü
Dr. Öğrt. Üyesi Şenay Leyla KUZU - Gaziantep Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Prof. Dr. Belkis KÜMBETOĞLU - Sosyoloji Bölümü
Doç. Dr. Çağlar ÖZBEK - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK - Akdeniz Üniversitesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Gülben SALMAN - Ankara Üniversitesi, Felsefe Bölümü
Prof. Dr. Serpil SANCAR - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Fulya SARVAN - Akdeniz Üniversitesi, İşletme Bölümü
Prof. Dr. Hülya ŞİMGİ - Maltepe Üniversitesi, Felsefe Bölümü
Doç. Dr. Meral TİMURTURKAN - Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Prof. Dr. Emine UÇAR İLBUĞA - Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Mahperi ULUYOL - Akdeniz Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Prof. Dr. İnci USER - Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Prof. Dr. Gülriz UYGUR - Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Halime ÜNAL REŞİTOĞLU - Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Doç. Dr. Gülay YILMAZ DİKO - Akdeniz Üniversitesi, Tarih Bölümü
Doç. Dr. Eray YAĞANAK - Akdeniz Üniversitesi, Felsefe Bölümü
Doç. Dr. Zehra YİĞİT - Akdeniz Üniversitesi, Sinema ve Televizyon Bölümü
Prof. Dr. Şerife Gözde YİRMİBEŞOĞLU - Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü

NOT: Sempozyum bilim kurulu, soy isime göre alfabetik düzenlenmiştir.

Cumhuriyet'in Yüzüncü Yılında
Kadın Haklarını Yeniden Düşünmek:
Mücadele ve Kazanımlar Sempozyumu
Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Bumin Kağan Konferans Salonu
23-24-25 Kasım 2023

23 KASIM 2023 – PERŞEMBE
EDEBİYAT FAKÜLTESİ BUMİN KAĞAN KONFERANS SALONU
SEMPOZYUM KAYIT (10.00-10.30)

AÇILIŞ 10:30 / 12:00

Saygı Duruşu ve İstiklal Marşı	
Müzik Dinletisi	Doç. Dr. Lelya Bayramoğulları ADSO Flüt Sanatçısı Öğretim Görevlisi Ekaterina Akti A.Ü Devlet Konservatuarı Piyano
Doç. Dr. Eray Yağanak	Toplum ve Siyaset Felsefesi Derneği Başkanı Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekan Yrd.
Prof. Dr. Nurşen Adak	Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekan V.
Prof. Dr. Özlenen Özkan	Akdeniz Üniversitesi Rektörü
Hulusi Şahin (Katılımları Halinde)	Antalya Valisi

ÖĞLE YEMEĞİ (12:00 / 13:30)

AÇILIŞ OTURUMU	13.30-14.20
Akademide ve Akademik Yönetimde Kadınlar	Prof. Dr. Nurşen Adak
Cumhuriyet, Kadınlar, Kadın Hareketi (Davetli konuşmacı)	Prof. Dr. Serpil Çakır

I. OTURUM (14.30-15.45)

MODERATÖR: Prof Dr. Kamile Kabukcuoğlu	
<i>Liberal Bedensel Bütünlük Anlayışının Feminist Eleştirisi: Erkek Şiddeti ve Cinsel Tacizle Mücadelede Kadınların Özgürleşmesini Öncelemek</i>	Bağımsız Araştırmacı Özlem Barın Gürbüz
<i>Neoliberal Dönüşümün Cinsel Haklar ve Üreme Hakları Üzerindeki Yansımaları: Türkiye'de Sosyal Devletin Değişen Rolü</i>	Araş. Gör. Buğra Pekbeşe
<i>Kesişimsellik Perspektifinden Yurttaşlık ve Toplumsal Cinsiyet</i>	Arş. Gör. Büşra Uyar

KAHVE ARASI (15.45-16.00)

II. OTURUM (16.00-17.40)

MODERATÖR: Prof. Dr. Necla Öztürk	
<i>100. Yılında Cumhuriyeti Anlamak: Cumhuriyet ve Kamusal Alanın Kadınlara Açılması</i>	Dr. Öğr. Üyesi Sıla Sabancılar Eren
<i>Cumhuriyetin Genç Kadınları – Sessizlik ve Görünmezlikle Mücadele Pozitif Ayrımcılık Karşısında Norm İradesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Suna Güzin Aydemir Decker Av. Evren Murat Öztekin
<i>Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye ile AB Üyesi Diğer Akdeniz Ülkelerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Refah Seviyesinin Karşılaştırması ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Avrupa Birliği Projesi Deneyimi</i>	Arş. Gör. Çağrı Elmas Doktora Öğrencisi Güher Ceylan Kuşoğlu Doç. Dr. Öznur Körükcü Prof. Dr. Kamile Kabukcuoğlu Bağımsız Araştırmacı Arta Zakse, Bağımsız Araştırmacı Ieva Grundsteine Bağımsız Araştırmacı Antonio Benaches

AKŞAM YEMEĞİ (18.00)

Cumhuriyet'in Yüzüncü Yılında
Kadın Haklarını Yeniden Düşünmek:
Mücadele ve Kazanımlar Sempozyumu
Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Bumin Kağan Konferans Salonu
23-24-25 Kasım 2023

24 KASIM 2023 CUMA EDEBİYAT FAKÜLTESİ BUMİN KAĞAN KONFERANS SALONU III. OTURUM (09.30-10.45)	
MODERATÖR: Doç. Dr. Zehra Yiğit	
<i>Melisa Kesmez Öyküsünde Anneliğin Yeniden Üretimi</i>	Arş. Gör. Dr. Gülşen Çakıl Dinçer
<i>Julia Kristeva'nın Fark Feminizmi Üzerinden Reşat Nuri Güntekin'in Çalkıkuşu Romanına Bir Bakış</i>	Doktora Öğrencisi Fatime Gümüş
<i>Leyla Erbil'in Bir "Oyunbozan" Olarak Portresi</i>	Dr. Umut Belek Erşen
KAHVE ARASI (10.45-11.00)	
IV. OTURUM (11.00-12.15)	
MODERATÖR: Prof. Dr. Gönül Demez	
<i>Kadınlara Dair Bilgi ve Feminist Araştırmalar</i>	Prof. Dr. Belkıs Kümbetoğlu
<i>Etik Boyutun Farklı Bağlamları Üzerinden Türkiye'de Kadın Çalışmaları</i>	Dr. Gözde Aynur Mirza Antropoloji Derneği Başkanı
<i>Cumhuriyet'in Kadın Yazarları: Altı Dönem – Altı Kadın</i>	Prof. Dr. İnci User
ÖĞLE YEMEĞİ (12.15-13.30)	
13.30-14.00	
Cumhuriyet'in 100. Yılında Kadın Hakları: Hukuki Çerçeve Bir İnceleme	Prof. Dr. Gülriz Uygur (Davetli Konuşmacı)
V. OTURUM (14.00-14.50)	
MODERATÖR: Doç. Dr. Gülay Yılmaz Diko	
<i>Üniversitelerde Cinsel Taciz ve Saldırıya Yönelik Metinlerde Yol Ayrımları</i>	Doç. Dr. Tülin Ural
<i>Cumhuriyetin 100. Yılında Kadın Cinayetlerinin Durdurulması İçin İdam Cezasını Çözüm Olarak Görmek: İnsan Haklarını Yeniden Düşünmek</i>	Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Aydın
KAHVE ARASI (14.50-15.00)	
VI. OTURUM (15.00-16.15)	
MODERATÖR: Doç. Dr. İlkay Kutlar	
<i>Hangi Felsefe Tarihi? Eril Felsefe Tarihini Aşmanın Yolları ve Umutları Üzerine</i>	Öğr. Gör. Erman Kar
<i>Yerel Yönetim Temsiliyetinde Kadın Belediye Başkanları ve Ataerkillik</i>	Dr. Öğr. Üyesi Sakine Arslan Erbaş
<i>Kadın Muhtarsız Bir Köy: Elmalar</i>	Yüksek Lisans Öğrencisi Yüksel Boz
DEĞERLENDİRME VE KAPANIŞ (16.15-17.00)	
AKŞAM YEMEĞİ (18.00)	
25 KASIM 2023 CUMARTESİ	
SOSYAL PROGRAM (10.00-17.00) (TALEP OLURSA)	

Erkek Şiddeti ve Cinsel Tacizle Mücadelede Kadınların Özgürleşmesini Öncelemek: Liberal Bedensel Bütünlük Anlayışının Eleştirisi

Özlem BARIN GÜRBÜZ *

Türkiye’de kadın hareketi ve feminist hareket kadınlara yönelik şiddet ve cinsel tacizin toplumsal cinsiyet temelli bir suç olarak tanınması ve geliştirilecek önlemler, mücadele yöntemleri ve yaptırımların bu bağlamda oluşturulması için uzun yıllardır mücadele etti, ediyor. Bu doğrultuda yasal metinlere de yansıyan çok önemli kazanımlar elde edilmiş olmasına rağmen bu kazanımların sürekli tehdit altında olması meselenin hareketin gündeminde kalmasını zorunlu kılıyor. Feminist hareket bu mücadelesinde kadınlara karşı şiddet ve cinsel saldırının bireysel olarak işlenmiş suçlar kategorisinde tanımlanamayacağını, bu suçların toplumsal cinsiyet temelli bir tahakküm ilişkisi içinde vuku bulduğunu, dolayısıyla toplumsal ve politik boyutlarıyla birlikte adlandırılması gerektiğini savunageldi. Feminist hukuk alanındaki çalışmalar ise kadınlara yönelik erkek şiddeti ve tacizinin bu toplumsal ve politik boyutları içinde tanımlanmasının liberal bir hukuk çerçevesinde mümkün olamayacağını tartışageldi. Bu çalışmalar, liberal hukuk anlayışının üzerinde yükseldiği kişilik hakları ve bedensel dokunulmazlık/bütünlük fikirlerinin liberal çerçevesini tartışmaya açtı. Bildiri, özellikle Catharine MacKinnon’un liberal hukuk anlayışını eleştirisini takip ederek beden dokunulmazlığı fikrinin kadınlara yönelik erkek şiddeti ve tacizini tanımlamakta ve mücadele yöntemleri geliştirmekte yeterli bir çerçeve çizip çizmediğini sorgulayacak. Bunun için öncelikle bugün temel insan haklarından birisi olarak kabul edilen bedensel bütünlük hakkının Locke tarafından geliştirilen liberal çerçevesine odaklanacak. Bu bağlamda Lockecu beden anlayışının bedeni şeyleştirerek salt fiziksel beden olarak tanımladığı, bu anlayış içinde bedensel bütünlüğün fiziksel bedenin dış müdahalelerden korunması olarak görüldüğü, bunun da ancak negatif bir özgürlük çerçevesi çizdiği tartışılacak. Bu liberal çerçevenin erkek şiddeti ve tacizinin toplumsal ve politik boyutlarını gözardı ettiği ve bu şiddetle mücadele açısından dar bir çerçeve çizdiğini vurgulanacak.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, e-posta: barinozlem@gmail.com. ORCID: 0009 0006 4554 628.

Çalışma erkek şiddetinin tüm bir toplumsal ve politik boyutlarıyla açığa çıkarılabilmesinin ancak kadınların deneyimlerini esas almakla mümkün olduğunu, bunun içinse bedeni fiziksel bedenin ötesinde toplumsal güç ilişkileri içinde kurulan, dolayısıyla çok katmanlı anlam dizgeleri barındıran, baskı-denetim-disiplin mekanizmalarının hem fiziksel hem de

mikropratikler aracılığıyla gerçekleştirildiği bir beden olarak düşünmek gerektiğini savunacak. Fenomenolojik yaklaşımın yaşanan/deneyimlenen beden anlayışını esas alarak bedenin kişinin aklından, bilincinden, öznelliğinden ve toplumsallığından bağımsız düşünülemediği, bu öznelğin, anlam dünyasının ayrılmaz bir bileşeni olarak inşa edildiği kadar öznelğin inşasına da katılan bir beden anlayışının esas alınması gerektiği tartışılacak. Bir toplumsallık içinde deneyimlenen/yaşanan beden anlayışının bedeni bir politik mücadele alanı olarak da düşünmenin önünü açtığı vurgulanarak erkek şiddetinin tüm veçheleriyle açığa çıkarılmasının ve tanımlanmasının nesnel olduğu varsayılan üçüncü göze ait bir yaklaşımla değil, kadınların deneyimlerini esas almakla mümkün olduğu savunulacak. Bu bakış açısının kadınların bedenlerine yönelik çeşitlenen ve birbirinin içine geçen farklı tahakküm ve şiddet biçimlerinin açığa çıkarılması ve bunlarla bütünlüklü şekilde mücadele edilmesi kadar negatif özgürlük anlayışının ötesine geçerek kadınların bu tahakküm biçimlerinden özgürleşmesinin de olanağını sunduğu tartışılacak. Çalışma, böylesi bir beden ve öznellik anlayışı içinde erkek şiddetinin tüm veçheleriyle açığa çıkarılmasının kadınların bu tahakküm formlarını nasıl deneyimlediğinden, bu formlarla mücadelenin de kadınların özgürleşmesi fikrinden ayrı düşünülemediğini vurgulayacak, bu konuda Türkiye kadın hareketi içerisindeki zengin tartışmaları ve edinilen kazanımları referans alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Erkek Şiddeti, Bedensel Bütünlük, Feminist Beden Eleştirisi, Kadınların Yaşadığı Deneyim, Kadın Özgürleşmesi

Neoliberal Dönüşümün Cinsel Haklar ve Üreme Hakları Üzerindeki Yansımaları: Türkiye'de Sosyal Devletin Değişen Rolü

Buğra PEKBEŞE*

İnsanın temel gereksinimi olan cinsel haklar ve üreme hakları insan onurunun ve insan haklarının cinsel yaşamda kullanılabilmesiyle ilgilidir. Bunun içine cinsel sağlık ve üreme sağlığı; cinsel yaşam ve üremede özgürlük, eşitlik, mahremiyet, bilgilenme ve eğitim hakkı; çocuk sahibi olup olmamaya karar verme hakkı gibi haklar girer. Cinsiyet, ırk, yaş, dil, din, ulusal köken, siyasi görüş veya ekonomik durum fark etmeden herkesin eşit bir şekilde ulaşabileceği haklardır. Bu noktada bu hakların korunabilmesi ve geliştirilebilmesi için devletlerin pozitif edimine ihtiyaç vardır. Devletler de toplumdaki eşitsizlikleri göz önüne alarak herkesin bu haklara eşit bir şekilde erişimini sağlamakla yükümlüdür. Bu anlayış özellikle sosyal devlet ve refah devleti anlayışıyla gelişmiştir.

Diğer taraftan 1980'lerin sonundan itibaren yayılan neoliberal akımla minimal devlet anlayışı hâkim olmaya başlamıştır. Devletlerin birçok soruna çözüm olabileceği düşüncesinden vazgeçilmiş, özelleştirme ve ekonomik liberalizm uygulamaları ön plana çıkmış böylece devletlerin iktidar alanı daralmıştır. Devletler artık piyasa içindeki rekabetin bir aktörü olmuştur. Bu da devletlerin yerine getirmekle yükümlü olduğu sosyal ve ekonomik alandaki hizmetlerin bir kısmının piyasadaki diğer özel aktörler tarafından yapılmasına yol açmıştır. Buradaki problem modern devletin görünürdeki motivasyonu ile özel şirketlerinkinin farklı olmasıdır. Özel şirketler temele kârı ve verimliliği aldığı için sosyal ve ekonomik hakların korunması ikinci plandadır. Bu da sosyal alandaki eşitsizliklerin katlanarak artmasına neden olmaktadır. Nitekim toplumsal cinsiyet rolleri bu duruma bir örnektir. Eril iktidarın tahakkümü; kadınların kamusal alandan dışlanmasına, sağlık hizmetlerine ve ürünlerine erişiminin zorlaşmasına, bilgilendirme ve eğitimin mevcut ahlaki kabuller üzerinden yapılması nedeniyle kadınların kendi bedenlerine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Nüfus planlama ürünlerinin ücretlerindeki yükseklik, menstrüal ürünlerin vergi adaletsizliği en görünür örnekleridir. Dolayısıyla cinsel haklar ve üreme haklarının kapsamına giren konularda hizmetlerin kâr ve

* Arş. Gör., Gaziantep Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, İnsan Hakları Hukuku Anabilim Dalı, e-posta: av.bugrapakbese@gmail.com. ORCID: 0000-0003-1962-8001.

verimlilik temelli olması toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermeyecek, hakların ihlalini oluşturacak, egemen ahlaki değerleri ve sosyal adaletsizliği yeniden üretecektir.

Bunlardan hareketle, ekonomik ve sosyal hizmetler bağlamında neoliberalizmin tehlikeleri açıktır. Ancak bu hizmetleri devletin sağlaması da yeterli değildir. Çünkü devletler, sosyal devlet ilkesi kapsamında beden ve nüfus politikalarını uygulayarak bu ilkeleri araçsallaştırmaktadır. Modern iktidar biçimi yaşatma odaklı, doğrudan bedeni tahakküm altına alan ve böylece bedenin disipline edilip nüfusun düzenlenmesini sağlayan biyo-iktidar modeline dönüşmüştür. Nüfusun düzenlenmesi, üreme kapasitesi ve doğurganlık üzerinden kadın bedeni tahakküm altına alınır. Örneğin, devletler nüfus artırmaya yönelik politikalarını doğum kontrol haplarına ve diğer doğum kontrol yöntemlerine erişimi zorlaştırarak, uygulamasını engelleyerek hayata geçirebilmektedir. Bu da kişilerin bedeni üzerindeki özgürce seçim hakkını yitirmesine, cinsel haklar ve üreme haklarının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Bu çalışmada, neoliberal uygulamalarla özelleşen hizmetlerin cinsel haklar ve üreme hakları üzerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliğini artırma yönündeki tehlikelerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Diğer taraftan bu hizmetlerin devletler tarafından sosyal devlet ilkesi adı altında araçsallaştırılarak devletlerin kendi politik ajandaları bağlamında kadın bedeni üzerindeki tahakküme de neden olabileceğinin farkındalığını sağlamak amaçlanmıştır. Bunu gerçekleştirebilmek için Türkiye'de cumhuriyet tarihi boyunca uygulanan nüfus politikalarına değinilmiş, sosyal devlet ilkesi içinde kadınların bu haklar bakımından kazanımları incelenmiştir. Çalışma, birbirine karşıt iki farklı hizmet modelinin toplumsal cinsiyet açısından sorunlarına değinilmesi noktasında önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Neoliberalizm, Sosyal Devlet, Cinsel Haklar, Üreme Hakları

Kesişimsellik Perspektifinden Yurttaşlık ve Toplumsal Cinsiyet

Büşra UYAR*

Yurttaşlık, birey, toplum ve devlet arasında siyasi bir ilişki kurmanın ötesinde yurttaş olan kişilere belirli haklar ve sorumluluklar veren bir toplumsal sözleşme olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda yurttaşlık, yurttaş olan kişileri kanun önünde eşit kabul eden hukuki bir statüdür. Ancak bu eşitlik, şekli bir eşitlik olarak ele alındığında özellikle de toplumda daha dezavantajlı konumda olan grupların yaşadığı eşitsizlikler maskelenmektedir. Her ne kadar günümüzde farklı yurttaşlık biçimleri üzerine yeni tartışmalar bulunuyor olsa da günümüzde hala hâkim olan ulus-devlet yurttaşlığı, bireyleri bir ulusal kimlik etrafında toplamakta, bu şekilde farklılıkları homojenleştirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle yurttaşlık tartışmalarını farklılıkların tanınması üzerinden yürütmek önemlidir. Nitekim bu farklılıklar birtakım yapısal eşitsizliklere yol açmakta, bu da eşit yurttaşlar olarak bahsedilen haklardan eşit yararlanamamak anlamına gelmektedir.

Bununla birlikte eşitsizliği de tek boyutlu bir olgu olarak ele almamak gerekmektedir. Bireyler taşıdıkları farklı kimlikler dolayısıyla farklı tahakküm biçimlerine maruz kalabilmektedir. Örneğin etnik bir azınlığa mensup olan, yaşlı bir kadının yaşadığı ayrımcılık deneyimiyle beyaz ve genç bir kadının yaşadığı ayrımcılık deneyimi aynı değildir. Bu husus, feminist literatürde çokça tartışılmış ve Kimberle Crenshaw tarafından, özellikle de siyah kadınların yaşadıkları deneyimler bağlamında ele alınıp “kesişimsellik” olarak kavramlaştırılmıştır. Kesişimsellik, bireylerin farklı kimliklerinin (cinsiyet, etnik köken, sınıf, yaş gibi) etkileşim içinde olduğunu, bunların her birinin farklı tahakküm biçimleri anlamına geleceğini ve bu farklı kimliklerin kesişiminin özgül bir ayrımcılık yaratacağını ifade eden bir teoridir.

Yurttaşlığın kesişimsel bir perspektifle incelenmesi ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, onun homojenleştirici bir husus olarak görülmesinin ötesine geçilmesi için gereklidir. Nitekim kesişimsellik, yurttaşlık bağlamında farklı kimliklerin bireylerin deneyimlerini, haklarını ve toplumsal konumlarını nasıl etkileyebileceğini anlamaya yardımcı olacak, yurttaşlığı çok-boyutlu bir şekilde ele almaya imkân verecek ve toplumsal cinsiyet, etnik köken, yaş gibi farklı kimliklerin yurttaşlık deneyimlerini nasıl etkilediğini incelemeyi sağlayacaktır.

* Arş. Gör., Antalya Bilim Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku ABD, e-posta: busra.uyar@antalya.edu.tr. ORCID: 0000-0002-1415-3361.

Türkiye açısından bakıldığında da kadınların “erkeklerle eşit yurttaşlar” olarak kabul edilme ve medeni ve siyasi haklarını kazanma mücadeleleri 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarına dayanmakta olup bu hak mücadeleleri karşılığını Cumhuriyet'in ilanından sonra bulmuştur. Ancak bu yurttaşlık etnik ulusçuluğa dayalı bir kimlik üzerinden şekillenmiş olup bu kimliğin eleştirel bir perspektifle incelenmesi, özellikle de kesişimsellik teorisi bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada da bu perspektifle kadınların modernleşme sürecinde kazandıkları haklar, bu hakların ne ölçüde ve kimler için hayata geçirildiği ve hangi grupların bu haklardan tam anlamıyla yararlanamadığı hususları üzerinden Cumhuriyet'in “makbul kadın yurttaş” imajı ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yurttaşlık, Ulus-Devlet, Kesişimsellik, Toplumsal Cinsiyet

100. Yılında Cumhuriyeti Anlamak: Cumhuriyet ve Kamusal Alanın Kadınlara Açılması

Sıla SABANCILAR EREN*

19 Mayıs 1919 tarihiyle başlayan Kurtuluş Savaşı, halkın kendi kaderini tayin ettiği bir mücadeledir. Bu mücadelenin paydaşı olan kadınlar, Cumhuriyetin kuruluş ve kurumsallaşma sürecinde eşit vatandaşlar olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet rejimi, monarşinin sona ermesi ve halkın yönetime katılmasını ifade etmektedir. Cumhuriyet rejimi, Türk modernleşmesini tamamlayıcı bir niteliğe sahiptir. Atatürk'ün öncülüğünde kurumsallaşan cumhuriyet ve reformları tüm yönleriyle çağdaş bir referans oluşturmuştur. Cumhuriyetin kurumsallaşma sürecinde eşit yurttaş olan kadınlar için kamusal alanda yer alma süreci; cumhuriyetin ideal kadın anlayışı ekseninde gerçekleşmiştir. Ancak cumhuriyetin ilk yıllarında devlet feminizminin izleri vardır. Bu izler kadının aile içi rollerde daha baskın bir unsur olarak değerlendirilmesi ve devletçe belirlenen ideal kadın imajının topluma yansıtılmasında gözlemlenebilir. Ancak söz konusu eleştiriler bugünün Türkiye'si için de geçerlidir. Bu nedenle cumhuriyetin kadınlar için yapamadıklarını değil; kadınların cumhuriyet sayesinde başarabildiklerini değerlendirmek daha gerçekçidir. Cumhuriyetle birlikte ilk defa eşit yurttaş olarak değerlendirilen Türk kadınları, cumhuriyet sayesinde bilimsel, kültürel, siyasal ve toplumsal alanda başarılar elde etmişlerdir. Bu başarılar kadınların eşit yurttaşlar olarak kamusal alanda varlık göstermelerini sağlamıştır. Kamusal alan tartışmaları siyaset felsefesi açısından 1923 yılından oldukça sonralara denk gelmekle birlikte; eşit ve özgür yurttaşlık tanımlaması nedeniyle Türkiye açısından bir değerlendirmeye olanak tanımaktadır.

Cumhuriyetin tüm fertlerinin eşit ve ortak uzlaşısı sonucunda kamu politikalarının oluşturulduğunu söylemek zordur. Ancak devlet için kadınlar ve erkekler siyasal ve hukuksal anlamda eşit kabul edilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde nüfus sayımına dahi dahil edilmeyen kadınlar; Cumhuriyet rejimiyle birlikte, liberal feminizmin en büyük mücadele alanı olan eşit oy hakkına erişebilmişlerdir. Modern Türk Kadını imajı, modern cumhuriyetin tamamlayıcısı olarak da tezahür etmiştir. Ulusal hedeflerin, bireysel, sınıfsal ve toplumsal hareketlerin önüne geçtiği dönemde; feminist varoluş mücadelesinin izlerini yakalamakta zorlanılsa da

*Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: ssabancilar@beu.edu.tr. ORCID: 0000-0002-8141-279X.

cumhuriyetle birlikte kadınlar medeni ve siyasi haklara eşit erişebilmişler ve ilk defa devlet tarafından muhatap kabul edilmişlerdir. Eğitim hakkı, miras hakkı, boşanma hakkı, çalışma hakkı, seçme ve seçilme hakkı gibi haklara erişen kadınlar; kamusal alanda yer almaya başlamıştır.

Bugün hem küresel hem de ulusal boyutlarıyla kadının insan hakları sorunları devam etmektedir. Kadının insan hakları sorunlarının kamusal alana ilişkin bir sorun olduğu, devlet feminizminin otoriterliği ve yaşamın hemen her alanında kadınların dezavantajlı konumu sürmektedir. Ancak bugün Türkiye'de kadının insan hakları mücadelesi, cumhuriyetin mirası üzerinde şekillenmektedir. Bu nedenle de bu mirasın kendi dönemselliği içinde olumlu ve olumsuz nitelikleriyle birlikte değerlendirilmesi gereklidir. Bu çalışmada cumhuriyetin kuruluş ve kurumsallaşma sürecinde kadınların rolü, kamusal alanda varlığı değerlendirilecektir. Kadınların eğitim, siyasal yaşam, çalışma yaşamı ve toplumsal yaşamdaki yerlerine ilişkin veriler incelenecektir. Eşit yurttaşlık hakkının, kadınların kamusal alanın bir unsuru haline getirdiği çalışmanın tezlerinden biridir. Temel haklara eşit erişim imkânı tanıyan cumhuriyet reformları, kadınlar açısından farklı bir dünyanın var olduğunu göstermiştir. Cumhuriyet, kadınların hayatında neleri değiştirdi sorusu çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Kadın, Cumhuriyet Kadını.

Cumhuriyetin Genç Kadınları – Sessizlik ve Görünmezlikle Mücadele

Suna Güzin AYDEMİR DECKER*

Türkiye’de 15-29 yaş gurubundaki kadın nüfusu takribi 9 Milyondur ve bu kadınların 4 Milyon kadarı (%43) ne bir eğitim kurumuna devam etmekte ne de bir işte çalışmaktadır (EUROSTAT 2020). %43 olağanüstü yüksek bir oran olup, Türkiye’yi OECD ülkeleri arasında, birinci sıraya taşımaktadır (2021). Bunun anlamı, Türkiye’de farklı sosyo-ekonomik çevrelerden, farklı eğitim düzeylerinden gelen sayısız genç kadının *kalıcı olarak* “ev kızı” veya “ev hanımı” olarak yaşamlarını sürdürdükleridir. Zira, bu genç kadınların önemli bir kısmının herhangi bir iş arayışında da olmadığı kaydedilmektedir: Türkiye’de 18-24 yaş aralığında, istihdam ve eğitim dışındaki kadın nüfusunun %78’i iş arayışında değildir. Buna karşılık aynı yaş gurubundan ne eğitimde ne istihdamda statüsündeki genç erkeklerin yüzde %42.6sı pasif durumdadır. Böylece Türkiye, işgücüne dahil olmayan genç nüfus içerisinde cinsiyet uçurumunun da en derin olduğu OECD ülkesi olmuştur.

OECD’nin EAG istatistikleriyle, ilmek ilmek işlediği üzere, insan kaynağının verimli yönetimi üzerinden üretim ve refahı artırmayı hedefleyen modern/kapitalist ekonomi yönetimi bakımından âtil genç yetişkin nüfusun varlığı, patolojiktir. Ulusal ekonomiler için “kayıp gelir” ve/veya fırsat maliyeti hesaplamalarına konudur. 2014 yılı itibariyle, bu genç kadınların Türkiye’ye maliyeti 19.5 Milyar Avro (GSYİH’nin %2,49’u) olarak hesaplanmıştır. Eğitim süreleri sonunda, sistematik olarak eve çekilmenin ulusal ekonomiye olduğu kadar, genç kadınlara da bir maliyeti vardır. Bu maliyet, maddi bağımlılık; kolektif karar ve yönetim süreçlerine kısıtlı katılım ve dolayısıyla bireyleşme-yurttaşlaşma yolculuğunu tamamlayamama, sessizleşme ve görünmezleşme olarak tezahür etmektedir.

Yukarıda çerçevesi çizilen “patoloji”, Türkiye’nin hem iktisadi modernleşmesindeki zaafarla hem de sosyokültürel dokusuyla ilişkili olup, her iki bağlamda da, eskisinden “yeni Türkiye”ye devreden bir miras söz konusudur. Ancak, bu bildiri fenomenin ortaya çıkış koşullarıyla değil; yeni Türkiye’nin bu durumla ne kadar ve nasıl yüzleştiğiyle ilgilenmektedir. “Yeni Türkiye”,

* Dr. Öğr. Üyesi, Türk-Alman Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: suna.decker@tau.edu.tr. ORCID: 0000-0003-3644-4386.

AK Parti iktidarında geçen son 20 yıllık dönemde yaşanan yapısal dönüşümle, Cumhuriyet tarihinde ortaya çıkan bir tarihsel kesintiyi ima etmekte ve bizzat Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ifadesiyle “yeni bir siyasete, yeni bir sosyolojiye, yeni bir ekonomiye tekabül etmektedir.”^{*} Bildiri, “yeni siyaset”in, muhafazakâr ve/veya İslami bir toplum ideali temelinde iktisadi, toplumsal ve kültürel yaşama kapsamlı müdahale etme eğiliminin güçlü olduğu ve bunula tutarlı olarak toplumsal cinsiyet rejiminin de yenilenmekte olduğu fikrini savunur. Yeni toplumsal cinsiyet rejiminin karakterini anlamaya çalışan tartışmalara “ne eğitimde ne istihdamda” statüsünde olan genç kadınlara yönelik AK Parti hükümetlerinin politika belgelerinin eleştirel/semptomatik bir okuması üzerinden dahil olur.

Anahtar Kelimeler: NEET, Gençlik Politikası, Cinsiyet Rejimi, Kadınlar, Türkiye Cumhuriyeti

^{*} Twitter, August 27, 2014, <https://twitter.com/rterdogan/status/504568554835156992>.

Pozitif Ayrımcılık Karşısında Norm İradesi

Evren Murat ÖZTEKİN*

Hukuk, bir yandan yaptırımlar ve oluşturduğu pratiklerle toplumu etkilerken aynı zamanda toplumdaki devinimle de ilişki içerisindedir. Dolayısıyla hukuk ile toplumsal gerçeklik arasında değişime ve dönüşüme açık bir bağ bulunduğunu, hukukun toplumsal değişimden bağımsız düşünülmemeyeceğini ifade etmek yanlış olmaz. Ancak ödün verilemeyecek evrensel ilkelerin varlığı da yine hukuk öğretisinin temellerindedir. Şu hâlde, hukuki muhakemenin temel paradigmasının evrensel ilkeler ile ulusa ait normların bileşimi ve işlevselleştirilmesi olduğu, dolayısıyla bir toplum düzeninin başarısının evrensel ile ulusalın bağdaşımının başarısına bağlı bulunduğu söylenebilir. Bu bağdaşımın sağlanabilmesi ise kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ve ayrımcılığın yalnızca kadınlara zarar verici nitelikte değil, tüm toplumun gelişimini engelleyici nitelikte olduğunun kabulüne bağlıdır.

Buradan hareketle ve pratiğin içinden bir bakışla, 21. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde Türkiye'de yaşanan sosyo-kültürel değişimin, kadının toplumsal düzendeki yerine etkisinin araştırılması, etken yapıları anlamlandırma ve hukuken nitelendirebilme çabası işbu çalışmanın amacını teşkil etmektedir. Bu çaba içerisinde, cinsiyet eşitsizliğine karşı toplumda süregelen konumlanmalar, hukuk uygulayıcılarının yatkınlıklarının yapılanmasında rol alan faktörler değerlendirilmiş, hukuki bakış, sosyolojinin kavramlarıyla desteklenmeye çalışılmıştır.

Toplumsal hayatta pozitif ayrımcılık öngören bazı düzenlemelerin, eşitsizliği gidermek yerine meşrulaştırdığına ve eşitsizliğin doğadan kaynaklandığı düşüncesinden hareket eden cinsiyetçiliğe hizmet ettiğine ilişkin pratikten doğan gözlemlerin sunulduğu çalışmada, kadını koruma söylemi altında cinsiyet ayrımının yasalarla olumlanarak günümüzden daha eril bir tahakkümün gelecek kuşaklara aktarılma riski sorgulanmıştır. Çalışmada ayrıca, kadın hakları mücadelesinde bütüncül bir samimiyetle yer alan bir kısım toplumsal yapıların, pozitif ayrımcılık uygulamalarına sorgusuz bir biçimde destek vererek mevcut hegemonyanın taktiksel

* Avukat, e-posta: av.evren.oztekin@gmail.com. ORCID: 0000 0001 7772 9383.

eylemlerine araç kılınma tehlikesi ile karşı karşıya bulduklarına yönelik hukuki değerlendirmeler üzerinde durulmuştur.

Çalışmada, norm sisteminin, fizyolojik eşitsizlik varsayımına ve cinsiyete ilişkin doğa kanunlarının mutlaklığına atıf yapan bir irade yansıttığı sürece, pratikte kadın haklarının tam olarak tatbikinin ve kadının tüm toplumsal katmanlarda eşit olarak temsilinin mümkün olup olmadığı tartışılmış, kadın hakları konusunda uluslararası sözleşmelerin gücü ve mevcut hukuki durum ortaya konulmuştur. Kadına yönelik dogmatik düşüncenin, uygulayıcıların muhakemelerine etkisi ve yüksek yargının kadın hakları mücadelesine bakış açısı yargısal kararlarla betimlenmiştir. Kapsamı ve sınırları çizilmiş olan pozitif ayrımcılık tedbirlerinin, kadın hakları bağlamında gelişimi ve devinimi de sınırlandırıp sınırlandırmayacağı sorusu yine çalışmada yanıt aranan sorular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Hakları Mücadelesi, Evrensel Hukuk İlkeleri, Pozitif Ayrımcılık, Uygulayıcıların Perspektifi, Dogmatizm

Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye ile AB Üyesi Diğer Akdeniz Ülkelerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Refah Seviyesinin Karşılaştırması ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Avrupa Birliği Projesi Deneyimi

Çağrı ELMAS*, Güher Ceylan KUŞOĞLU†, Öznur KÖRÜKCÜ‡, Kamile KABUKCUOĞLU§, Arta ZAKSE**, Ieva GRUNDSTEINE††, Antonio BENACHES‡‡

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde modernleşme süreci sosyal ve ekonomik açıdan sancılı yaşanmıştır. Toplumsal ve ekonomik gelişim süreçlerindeki yapısal gecikmelerden kaynaklanan bir takım problemler Türkiye’de halen cinsiyetler arası toplumsal eşitsizliklerin görülmesine neden olmaktadır. Kadın erkek eşitliğinin sağlanması yalnızca ulusal ölçekte değil küresel olarak da toplumu ilgilendiren her alanda belirli çalışmalar yürütülmesini gerekli kılmaktadır. Bu noktada, Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına başlarken, kadının güçlendirilmesi, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik faaliyetlere verdiği uluslararası düzeydeki destekle Avrupa Birliği projeleri bireyler, kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve araştırmacılar için önemli bir konuma sahiptir. Avrupa Birliği programları farklı din, din, kültüre sahip Avrupa Birliği üye ve aday ülkelerinin birbirini tanıma, tecrübelerini paylaşma ve birbirleriyle etkileşimleri sonucunda kültürleşmeye katkı sağlayan, eşitlik ve çeşitliliğin ön planda tutulduğu ve hibelerle sürdürülebilirliği olan programlardır. Türkiye 26.02.2002 tarihinde Avrupa Birliği ile imzaladığı Çerçeve Anlaşmasından sonra Avrupa Birliği aday ülkesi statüsünde proje fonlarından yararlanma hakkı kazanmıştır ve çok sayıda projede partner ülke olarak yer almaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı “Gender Sensitive Approach in Youth Education” başlıklı Avrupa Birliği projesine katılan Akdeniz Ülkeleri ile Türkiye arasında

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: elmascagri@yahoo.com. ORCID: [0000-0002-8194-3523](https://orcid.org/0000-0002-8194-3523)

†Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı, e-posta: ceylancavli@akdeniz.edu.tr. ORCID: [0000-0002-8562-2487](https://orcid.org/0000-0002-8562-2487)

‡ Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, e-posta: oznurkorukcu@akdeniz.edu.tr. ORCID: 0000-0001-5840-9114

§ Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, e-posta: kkamile@akdeniz.edu.tr. ORCID: 0000-0002-7479-833X

** Bağımsız Araştırmacı.

†† Bağımsız Araştırmacı.

‡‡ Bağımsız Araştırmacı.

kadının statüsü, sosyal konumu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini Cumhuriyet'in yüzüncü yılı olan 2023 yılı verilerinin ışığında irdelemektir.

Bu çalışmanın ilk aşamasında cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılığın sonlanmasına katkı sağlamak amacıyla bir araya gelen ve ortak coğrafi özellikleri paylaşan ülke katılımcıları ile gerçekleştirilen projeye yönelik deneyimler paylaşılırken, ikinci aşamada Dünya Ekonomi Formu'na (WEF) ait toplumsal cinsiyet verilerden faydalanılarak Avrupa Birliği Üyesi ülkeler arasında Akdeniz'e kıyısı olan proje katılımcısı Yunanistan, İtalya, İspanya, Portekiz ile Türkiye verileri karşılaştırılmaktadır. Mevcut çalışma ile bir proje deneyiminin paylaşılmasının yanı sıra, Türkiye'nin yüzyılında toplumsal cinsiyet bağlamındaki refah seviyesinin diğer Akdeniz ülkelerine göre karşılaştırılması hedeflenmektedir.

WEF-2022 verilerine göre Türkiye toplumsal cinsiyet ayrımı endeksinde 146 ülke arasında 126. Sırada yer almaktadır. Aynı endeks değerlerinde Yunanistan 100. Sırada, İtalya 63. Sırada, Portekiz 29. Sırada ve İspanya 17. Sırada yer almıştır. Sağlık ve yaşam alt endeks puanına göre ise Türkiye gibi diğer Akdeniz Ülkelerinde de cinsiyet farkı halen kapanmamıştır. Nitekim İspanya, İtalya gibi ülkelerin sağlık ve yaşamdaki toplumsal cinsiyet farkı Türkiye'ye göre daha azdır. Yunanistan ve Portekiz'de ise Türkiye'ye kıyasla sağlıktaki cinsiyet ayrımı daha yüksek seviyelerde seyretmiştir.

Ülkelerin son bir sene içinde toplumsal cinsiyet ayrımı endeksindeki gelişim oranları birbirinden farklı değerler göstermiştir. Bunun yanı sıra ekonomik, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim imkânlarında da Türkiye'nin diğer Akdeniz Ülkelerine göre ayrılan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yansıttığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet Farkı, Kadın, Türkiye, Akdeniz, Eşitsizlik, Avrupa Birliği Projeleri

Melisa Kesmez Öyküsünde Anneliğin Yeniden Üretimi

Gülşen ÇAKIL DİNÇER*

Annelik sadece biyolojik bir eylem olarak değerlendirilemez. Hamile kalındığı andan itibaren kültürel olarak belirlenmiş bir sorumluluk alanını içerir. Annelik tek başına yaşanan bir süreç değildir. Bir bebeğin bakımını içeren karşılıklı bir etkileşim alanıdır. Bu etkileşimin sınırlarını belirleyen ise sadece anne ve bebek değildir. Annelik sürekli yeniden üretilen bir olgudur. Annelik ile ilgili yapılan feminist çalışmalara baktığımızda da en tartışmalı konulardan olduğu ifade edilir. Yapılan tartışmaların odağında ise iki bakış açısı ön plana çıkar. Bunlardan ilki anneliğin dönüştürücü etkisi olduğunu iddia ederek annelik meziyetlerinin ataerkil yapıyı da değiştirecek güce sahip olduğunu iddia eder. Skalanın diğer ucunda yer alanlar ise kadınların ezilmesinde özel alanın etkisini göstermeye çalışır. Özel alandaki bakım emeğinin ezilme ve sömürülme ilişkisindeki rolüne odaklanan feministler anneliğin bu ilişkide en önemli bölümü işgal ettiğini iddia ederler. Anneliğin eleştirisini yapan bakış açısında ataerkil toplumun ideal anne mitiyle hesaplaşılır. İdeal anne miti annelik içgüdüğü temeline dayanır ve buna göre kusuru olmayan her kadın anne olmayı ister ve annelik becerileriyle donanmış haldedir. Kutsal anne kavramsallaştırmasıyla anneliğin reddedilebilirliğini ortadan kaldırmaya çalışan annelik miti kadınları iyi/kötü, yeterli/yetersiz, kabul edilebilir/edilemez şeklindeki ikiliklerin içine hapseder. Gönülsüz annelik söz konusu olamaz ancak kötü, yetersiz, kabul edilemez annelikler mevcuttur. İkinci dalga feminizm ideal anne mitine karşı gerçek annelik deneyimlerini koyarak kadınların özel alana sıkıştırılmasında anneliğin rolünü ortaya çıkarmaya çalışır ve bunu ortadan kaldırmak için çözüm önerileri sunar.

Bu çalışma Melisa Kesmez'in *Küçük Yuvarlak Taşlar* öykü kitabındaki öykülerle örmeye çalıştığı annelik deneyimine ilişkindir. Üç farklı aktörün gözünden aynı yaşam anlarını değerlendiren üç öyküden oluşan kitaptaki iddialardan biri farklı anneliklerin olabileceğini göstermektedir. Kendisi de yakın zamanda anne olan ve sosyoloji eğitimi alan Kesmez'in annelik konusunu seçmesi bu anlamda şaşırtıcı değildir. Kültürel kodlar ve yaptırımlarla şekillenen "iyi anne" idealleşirmesinin dışına çıkma konusunda kafa yoran Kesmez, başka türlü bir annelik

* Arş. Gör. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: gulsencincer@gmail.com. ORCID: 0000-0001-9024-4508.

örneği ördüğünü iddia etmektedir. Bu çalışma ise Kesmez'in öykülerinin bu söyleminin aksine anneliği yeniden ürettiği iddiasını taşımaktadır. Ana karakter Nergis'in öyküde yaşadığı pişmanlık aracılığıyla Nancy Chodorow'un anneliğin yeniden üretilmesi tartışması odağında bu pişmanlığın Nergis'i yeniden yerleşik kültürel kodlara döndürdüğü gösterilmeye çalışılacaktır. Chodorow, anneliğin biyolojik bir temeli olup olmadığını ve çocukların ihtiyaç duyduğu ebeveynliği kadınların yapmak zorunda olup olmadığını tartışır. Bu bağlamda da çocuk doğurmayı ve bakım sağlamayı birbirinden ayırır ve çeşitli sorular yöneltir. Çalışma Chodorow'un sorularının rehberliğinde Melisa Kesmez'in öyküleri aracılığıyla anneliğin yeniden üretimini tartışmaya açacaktır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Bakım Emeği, Melisa Kesmez

Julia Kristeva'nın Fark Feminizmi Üzerinden Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu Romanına Bir Bakış

Fatime GÜMÜŞ*

Feminizmin tarihselliği açısından ikinci döneminde ele alınan fark feministleri, özellikle kamusal alanda karşılaştıkları problemleri görerek eşitliği savunmaktan vazgeçmeye ve kadınla erkek arasındaki farklara odaklanmaya başladılar. Bu doğrultuda fark feministleri, eşitlik feminizmi için de önemli bir problem olan, kadının erkek karşısında "öteki" olarak görülmesi meselesini irdeleyerek birtakım sorgulamalara giderler. Buna göre, eşitlik feminizminden farklı olarak fark feministleri, kadının "öteki" olmaktan kurtarılmasından ziyade, kamusal alanda "erkek" bakış açısıyla oluşturulmuş olan kavram ve düşünceleri irdeleyip "kadın" bakış açısından ele aldıkları gibi, ötekiliğin olumlu bir kavram haline getirilmesidir. Buradan hareketle, fark feministlerinin farkına vardıklarından biri de kadınla erkek arasında bir üslup farkının olmasıdır çünkü kadın, tarih boyunca özel alana kapatılıp susmaya mahkûm edilmiştir ve onun susturulması, kadına ait bir dilin oluşmasına engel olmuştur. Bu minvalde fark feministlerinin odaklandıklarından biri de kamusal alanda ortaya çıkarılan ürünün "erkeksi" olduğunun farkına varılmasını sağlamak ve "erkeksi" olarak görülenleri bulup "kadınsı" olanı da oluşturmaktır.

Felsefe, psikanaliz ve edebiyat gibi alanlara getirdiği yorumlarıyla fark feminizmi içerisinde önemli bir düşünür olarak görülenlerden biri de Julia Kristeva'dır. Julia Kristeva, kadınla erkek arasındaki farklara odaklanırken felsefe, psikanaliz ve edebiyat gibi alanlarda eril olarak görülen kavram ve düşünceleri bulup bunlara alternatif olarak dişil bir kavram veya düşünce oluşturmaya çabalar. Kristeva hem dişil bir söylem geliştirmek hem de "öteki" kavramına odaklanmak aracılığıyla delilik, karanlık, hastalık ve korku gibi kavramları ele alır. Kristeva'nın düşüncesi için önemli olan bir başka kavram abject(iğrenç) kavramıdır. Kristeva, bu kavramları kadın ve ötekilik söz konusu olduğunda olumsuz olarak ele alınıyor olmalarının dışında, onların olumlu taraflarını ele alacağı şekilde inceler ve bu doğrultuda dişil bir söylem geliştirmeyi önemli bulur. Ancak dişil bir söylem geliştirmek, kadını ve erkeği belirli kategorilere sığdırarak sınırlandırmak anlamına gelmez; kadın biyolojik cinsiyetine sahip olup eril bir söylem

* Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Felsefe Bölümü, e-posta: gumusfatime23@gmail.com. ORCID: 0000-0002-1528-1082

geliştirebilirsiniz; erkek biyolojik cinsiyetine sahip olup dişil bir söylem de geliştirebilirsiniz. Dişil bir söylem geliştirmek demek, kadın ve erkeğin birlikte bir dil oluşturabilme ihtimaline alan açmak demektir. Burada artık Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu romanına başvurmak elzem hale gelecektir. Bu romanın Julia Kristeva'nın fark feminizmi açısından önemi, yazarının biyolojik cinsiyetinin "erkek" olup yazdığı romanın başkarakterinin "kadın" olmasıdır. Aynı zamanda *Çalıkuşu*'nda —Reşat Nuri Güntekin eğitimci de olan biri olduğu için— ülkemizin ilk dönemlerinde kadının konumu, deneyimi ve karşılaştığı problemler gibi konuların da roman kahramanı aracılığıyla işlendiğini gözlemek mümkündür.

Bu çalışmada, Julia Kristeva'nın fark feminizminde önemli görülen kavramları doğrultusunda, Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu romanında, yazarın erkek biyolojik cinsiyetine sahip olup dişil bir söylemden hareket edip etmediği sorgulanacaktır. Böylece hem Julia Kristeva'nın feminist açıdan önemli katkıları ele alınacaktır hem de Reşat Nuri Güntekin'in cumhuriyetimizin erken dönemlerinde yaşayan bir düşünür olmasından dolayı, Çalıkuşu romanında geçen konulara günümüzden bakmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kristeva, Fark Feminizmi, Dişil Söylem, Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu

Leyla Erbil'in Bir "Oyunbozan" Olarak Portresi

Umut BELEK ERŞEN*

Sara Ahmed, *Feminist Bir Yaşam Sürmek* adlı kitabında feminist bir yol haritası çizer. Onun yol haritasında belirlediği niteliklerde, genel geçer kurallara uyma, belirli normlar çerçevesinde değişme ve boyun eğme yoktur. Direniş, kendi yolunda devam etme ve oyunbozanlık esastır. Oyunbozanlık, kadınların varoluşuna ve kendileri olmalarına karşı çıkan her türlü engele, mevcut toplumsal düzen içerisindeki eril iktidarın tahakküme alıcı her türlü aracına karşı çıkmak ve süregiden düzen içerisinde herkesin rahatını bozmaya tekabül etmektedir.

Sara Ahmed, oyunbozan kavramını ortaya koyarken ondan yıllar önce hayata veda etmiş ve başka bir coğrafyada yaşamını sürdürmüş Leyla Erbil'i model almış gibidir. Leyla Erbil oyunbozan kavramının gerçek hayatta vücut bulmuş halidir. Gerek hayatında gerekse eserlerinde bir kadın olarak mevcut kurallara baş kaldırmış, kendi bildiğinden asla şaşmamış ve eserlerinde de kendi kurallarını oluşturan kahramanlara yer vermiştir.

Bu iki farklı coğrafyadan ve zamandan iki kadını ortak noktada buluşturan oyunbozanlıkları, direnişleri ver kadın olmanın hep onları mevcut normlara uymaya iten bağlayıcı gücüne aldırılmamalarıdır. Leyla Erbil tüm eserlerinde kadınların farklı varoluş biçimlerinde yaşayabileceğini anlatır ve bu karakterlerin hepsi eril hegemonik düzene karşı koyarak kendi varoluşlarını oluşturmaya ve korumaya çalışırlar.

Bu çalışmada, Sarah Ahmed'in "*Feminist Bir Hayat Sürmek*" adlı kitabındaki feminist teorik çerçeve kullanılarak Leyla Erbil'in eserlerinin feminist bir bakış açısıyla incelenmesi amaçlanmaktadır. Ahmed'in kitabındaki temel iddialar, feminist bir yaşam tarzı ve pratiğin nasıl oluşturulduğu, cinsiyet normlarının eleştirisi ve aidiyet/kimlik konularının önemi gibi unsurları içermektedir.

Sarah Ahmed'in feminist teorileri, feminist yaşam tarzının ve cinsiyet normlarının nasıl tanımlandığını anlamak için incelenmiş ve Leyla Erbil'in eserlerin içeriklerinin ve ana karakterlerinin ele alınması için temel oluşturulmuştur. Ahmed'in feminist teorileri Leyla Erbil'in eserlerine uygulanarak Erbil'in eserlerindeki ana karakterlerin yaşam tarzlarının

* Dr. Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: umutbelek@hotmail.com. ORCID: 0000-0003-3804-7544.

feminist bir bakış açısını nasıl yansıttığı, cinsiyet normlarının bu eserlerdeki temsili ve Erbil'in karakterlerinin aidiyet, kimlik, başkaldırı alanlarındaki konumlanışları ele alınmıştır.

Leyla Erbil 1950'lerin sonlarından itibaren kadını erkek söyleminden farklı bir gözle, geleneksel kadın tipine meydan okuyan bir tavırla ele almış, kadının varoluş mücadelesini kendine özgü ve kadına özgü bir dil ile sorgulamış, ailenin, toplumun, devletin kurallarını aynı eleştirel dil ile ortaya koymuştur. Oluşturduğu dil, iktidarın eril dilinin sınırlarını bozan, dilin mantıksal düzenini yerle bir eden, noktalama işaretlerinin ve dilin kuralcı yapısını ihlal ederek farklı dil kurallarına kapısını açan ve yeni açılımları temel alan bir kadın dilidir.

Sara Ahmed'in oyunbozan kavramı ile çerçevesini çizdiği feminist teori ve pratikler ile Leyla Erbil'i, eserlerindeki kadınları incelemenin bize oyunbozan olmanın, karşı çıkmanın, itiraz etmenin kadınların var olma yolundaki önemini anlamamıza, haklarımıza ve kendimize sahip çıkmada eşsiz bir emsal sağlayacağı düşünülmektedir. Leyla Erbil'in romanları Karanlığın Günü, Tuhaf Bir Kadın ve Mektup Aşkları ve Cüce isimli novellasındaki kahramanlarda oyunbozanlığın, direnmenin ve kadının kendi varoşunu gerçekleştirmesinin izleri takip edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Leyla Erbil, Sara Ahmed, feminizm, kadın dili

Kadınlara Dair Bilgi ve Feminist Araştırmalar

F. Belkıs KÜMBETOĞLU*

Bilgi sahibi olmak her zaman toplumsal konumlara bağlı olarak oluşan bir durumdur. Neyin, ne kadar bilinebileceği toplumsal konumlarla bire bir ilişkilidir. Feminist araştırmalar da toplumsal konumları ikincil, bağımlı olan kadınların hayatlarında neler olup bittiğini anlamaya dönük bir bakış açısı ile bilgi üretmektedir. Eleştirel sorularla aydınlatılabilecek, uygun yöntem ve tekniklerle, titiz ve dikkatli bir veri oluşturma süreci sonrası üretilen bilginin kimin için yararlı olacağı, hangi ilişkileri dönüştürmeye yarayabileceği temel önemdeki husustur. Üretilen bilgiye ne kadar kadın bakış açısından ulaşılabilirdiği ve bu bilginin kadınların hayatlarını kendi anladıkları biçimde ne kadar dönüştürebildiği noktalarının dikkate alınması zorunludur.

Kadınların hayatlarından yola çıkan, gerçekliğe kadınların deneyimleri açısından bakılarak yapılan araştırmalar feminist araştırmalardır. Bu çok genel tanım bazı boyutları da kapsar; deneyimlerden yola çıkışın yanı sıra toplumsal konum, bağlam ve belirleyici olan etnisite, sınıf, ırk gibi çeşitli ayrışmalara dayalı olan kriterleri de dikkate alarak yapılacak feminist araştırmalar böylelikle daha sağlam temellere dayanır. Feminist araştırmalarda feminist kuramın sağlam ilkeler geliştirilmesindeki rolü açıktır.

Feminist araştırmalar akademide hemen tüm disiplinlerde, hâkim cinsiyetçi bakış açısı ve uygulamalara karşı, eril araştırma pratikleri ve sonuçlarının toplumsal cinsiyet körü oluşları nedeniyle, var olan eşitsizliklere ışık tutacak araştırma gündemleri ortaya koymalıdır. 'Pek de sağlam olmayan zeminlerde' çalışan araştırmacılar için toplumsal cinsiyet eksenini meseleleri anlamakta anahtar rolü oynar.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Bilgi, Araştırma

* Prof. Dr., Sosyoloji Bölümü, e-posta: belkiskumbetoglu@gmail.com. ORCID:

Etik Boyutun Farklı Bağlamları Üzerinden Türkiye'de Kadın Çalışmaları

Gözde Aynur MİRZA *

Sosyal bilimsel araştırmalarda etik boyut, araştırmanın her bir aşamasında son derece belirleyici bir yer tutmaktadır. Bunun en temel nedeni, toplumsal gerçekliğin dinamik ve canlı yapısıdır. Bu dinamik yapı, toplumsal koşulların ve kültürel gerçekliğin bileşenleriyle karakterize olmakta, canlılığın doğası gereği kaçınılmaz olduğunu ifade edebileceğimiz değişim süreçleriyle nitelik kazanmaktadır. Etik, bu yönüyle araştırmaya konu olan bireylerin ve toplulukların çeşitli hak ihlallerine ve farklı boyutlardaki zararlara maruz kalmalarının önüne geçmek ve araştırmaların bilimsel yönünü mümkün kılmak açısından önemli olduğu gibi araştırmanın amacına, sahadan bilgi üretimine hizmet etmesi açısından yöntemin merkezinde yer alır. Bunun nedeni, toplumsal yapının içinde görülebilen ya da görülemeyen hiyerarşik bağlamları, iktidar ilişkilerinin kuruluş biçimlerini, sorunların derinliklerindeki nedenleri ve değerler sistemini ancak etik boyutun mümkün kıldığı bir dikkat aracılığıyla çözümlemenin mümkün olmasıdır.

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana kadın haklarına yönelik atılan adımlar ve bu yönde gerçekleştirilen sosyal bilimsel araştırmaların şekilleniş süreci, kadın haklarının içinde bulunulan evreye ve toplumsal, kültürel, tarihsel koşullara bağlı olarak, nasıl bir süreci tanımladığını ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Özellikle 1990 yılından başlayarak üniversitelerde kadın araştırma merkezlerinin kurulmasıyla birlikte kadın çalışmalarının ülkemizdeki ilerleyişi içerisinde ayrı bir bilimsel disiplin olarak kendisine alan açması önemlidir. Ne var ki, açtığı alan, atılan önemli adımlara karşın eril hakimiyete karşı verilen mücadelelerle nitelenmeye devam etmektedir.

Bu alanda yapılan çalışmalar, hem cumhuriyetin kuruluşundan bu yana farklı dönemlerden geçen kadın hakları hareketinin içeriğinin ve unsurlarının anlaşılması açısından hem kadın sorunlarının ilişkili araştırmalar ve saha çalışmaları dolayısıyla kendisini yeniden ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Sahanın diyalojik bağlamı, özellikle feminist kuramın dönüştürücü yönelimi üzerinden düşünüldüğünde tam da etik sorunlar çerçevesi dolayısıyla şekillenmektedir. Sosyal bilimsel araştırmalar, bu anlamda kadın sorunlarına yönelik unsurları sahanın kendisinden kaynaklanan bir bilgi üretimi kanalıyla ortaya çıkarır. Bu anlamda sahada

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, e-posta: gozdemirza@gmail.com. ORCID: 0000-0001-6640-417X.

araştırmacıların ve kadınların yaşadıkları deneyimlerin hiyerarşik bağlam, toplumsal bilinçaltı, kültürel içerikler, içinde bulunulan dönemi niteleyen politikalardan ve benzeri unsurlardan bağımsız düşünülmesi imkansızdır. Denilebilir ki, kadın çalışmalarının ve araştırmalarının şekillenışı, toplumun şekillenışinden bağımsız olmadığı gerçeği dikkate alındığında etik meseleler açısından da üzerinde durulmayı gerektirmektedir.

Bu bağlamda kadın sorunlarına yönelik araştırma ve çalışmaların; sunduğu veriler ve ortaya koyduğu sonuçlar dışında saha çalışmaları sırasında yaşanan güçlükler, gözlemlenebilen ve gözlemlenemeyen etik bariyerler, akademik iktidar alanında yaşanan ve kendi eşitsizliklerini üreten bir ortamda kadın araştırmaları yapanların yaşadığı sorunlar, hegemonik dilin ve kavrayışın oluşturduğu bir belleğin araştırmaları nasıl nitelediğine yönelik sorularla şekillenen veri üretimine yönelik sürecin kendisi de öğreticidir. Bu çalışmada, ülkemizdeki kadın çalışmaları, tarihsel süreci ve dönemsel ilerleyişi bağlamında etik boyut açısından değerlendirilecek; etik boyuta yönelik kavrayışlar, bu bağlamda yaşanan sorunlar ve gelişmelerle kadın çalışmalarının günümüzdeki konumu meseleleri birbirleri ile ilişkileri bağlamında tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kadın Çalışmaları, Etik, Yöntem, Araştırma

Cumhuriyet'in Kadın Yazarları: Altı Dönem – Altı Kadın

İnci USER*

Edebiyat eseri içinde üretildiği tarihsel ve kültürel bağlamın dilini, kavramlarını, bilgisini, meselelerini ve değerlerini yansıtır. Bazen edebiyatçı doğrudan yaşadığı döneme ilişkin olaylar ve kişiler kurgulamayı seçer. Bazen de farklı zamanları araştırarak ya da hayalleyerek öyküleştirebilir. Edebi kurgu üretildiği zamanı ve yeri değil yakın ya da uzak geçmişi ve mekanları, hatta kimi zaman hayal edilen bir geleceği ve var olmamış bir mekânı konu etse de, kendi yerinin ve zamanının ruhu ona çeşitli biçimlerde sızar. Edebiyat okuyan bir sosyal bilimci için gerek bu ruhun gerekse kendi alanında kavramlaştırılmış yaşantı, olgu ya da düşüncelerin izlerini yazarların kurgularında sürmek, belki yıllarca süren sistematik araştırmaların ve uzun raporların anlatmaya çalıştığı fenomenlerin sanatçı sezgisi ve kavrayışıyla çoktan kurguya işlenmiş olduğunu görmek şaşırtıcı ve hayranlık veren bir deneyimdir.

Cumhuriyet Türkiye'sinde kadınların toplumsal yaşamın farklı alanlarında, eğitim, iş yaşamı, siyaset ya da sanatta elde etmiş oldukları kazanımlar, bunların her birinin farklı sınıflara ve zümrelere hangi derecelerde yayılabildiği ve zaman içinde kaydettikleri olumlu ya da olumsuz dönüşümler kadın çalışmalarında uğraşanlar için çok önemli araştırma ve tartışma konularıdır. Cumhuriyet'in kadınları edebiyata da el atmış ve zengin bir birikim oluşturmayı başarmışlardır.

Bu sunumda Türkiye Cumhuriyeti'nin 100 yılı altı farklı döneme bölünecek ve bu dönemlerin toplumsal yaşamı, özellikle de kadın yaşamlarını belirleyen bazı özelliklerinin altı kadın yazarın eserlerindeki yansımaları ele alınacaktır. Seçilen kadın yazarların, Halide Edip Adıvar dışında dönemleri için birer sembol teşkil ettikleri ya da dönemlerinin en ileri gelen yazarları oldukları şeklinde bir iddiadan yola çıkılmamıştır. Aynı şekilde, bu yazarların dönemlerinin en tipik veya en önemli meselelerini ele aldıkları da iddia edilmemektedir. Yakın tarihi altı döneme, bu dönemlerin her birinin temsilini tartışmasız tek bir yazara indirgemek mantıklı değildir. Kaldı ki, dönemlerin bir sürekliliği olduğu gibi, seçilen yazarlar da bu çalışmanın amaçları doğrultusunda içine yerleştirildikleri dönemin öncesi ve sonrasında da yaşamış ve yazmışlardır.

* Prof. Dr., Acıbadem Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: inciuser@gmail.com. ORCID: 0000-0001-5630-4620.

Yapılmaya çalışılan, yaşamın ve bağlamın edebiyat tarafından kavranılışına bir dizi örnek getirmekten ibarettir.

Üzerinde durulacak olan dönemler 'Milli Mücadele ve Kuruluş Dönemi', 'Tek parti Dönemi', '1950ler', '1960lar ve 1970ler', '1980ler', '1990lar' ve '2000lerin İlk Çeyreği' şeklinde belirlenmiştir. Seçilen kadın yazarlar ise sırasıyla Halide Edip Adıvar, Suat Derviş, Peride Celal, Adalet Ağaoğlu, Latife Tekin, Elif Şafak ve Ayfer Tunç'tur. Bu yazarların eserlerinde yaşadıkları dönemlerin kadınlarının kimlikleri, benimsedikleri roller, hak arayışları, zamanın ruhuna uyma çabaları, kazanımları ve mağduriyetlerine ilişkin temalar, kavramlar, semboller ve alt metinler bulunmaktadır. Dönemlere özgü kimi olgu ve meseleler açıkça konu edilmekte, kimilerinin etkileri hissedilmekte, kimileri de ima edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Bağlam, Kurgu, Yaşantı, Yansıma

Cumhuriyet'in 100. Yılında Kadın Hakları: Hukuki Çerçeve Bir İnceleme

Gülriiz UYGUR*

Cumhuriyet'in 100. Yılında kadın haklarına hukuki çerçevede bakmak, bu alanda mevcut durumu ortaya koymak bakımından önem taşır. Haklar ve hukuk birbiriyle iç içedir. Kuşkusuz hakları korumanın başlıca yolu hukuktur. Ancak hukuk sadece bir koruma vasıtası değil, aynı zamanda bir tanıma/tanınma vasıtasıdır. Tanıma olmadan varlığımızı ortaya koymamız en azından hukuk alanında söz konusu olamaz. Hukukta kişi olarak tanınmak yanında ve ondan daha çok ötesinde hukuk öznesi olmak için tanımak gerekir. Bu bağlamda Cumhuriyet'in 100. yılında kadın haklarına baktığımızda burada tanıma ve tanınmanın birada oluşu söz konusudur. Tanınma derken burada daha çok aktif bir mücadelenin varlığını vurgulamak gerekir. Kadın hakları bağlamında da bir tanınma mücadelesi karşımıza çıkar. Tanıma derken anlaşılan da sadece hakları soyut bir şekilde belirtmek değil, bunları yaşama geçirmekle ilgili gerekli mekanizmaları kurmak, bir anlamda hakların içselleştirilmesini göz önünde tutacak düzenlemeleri yapmak ve bu yönde hukuki kararlar almak demektir.

Kadın hakları bakımından yüzyıla bakıldığında da Cumhuriyet'le birlikte hukuk alanında tanıma yolunun harekete geçtiği belirtilebilir. Bunda en önemli etki kuşkusuz Cumhuriyet rejiminin politikasında kadın haklarının yer alması ve uluslaşma sürecinde eşit vatandaşlık anlayışına yer verilmesidir. Türkiye'de kadın haklarını Cumhuriyet'in 100. Yılı çerçevesinde ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma başlıca üç bölümden oluşmakta ve Cumhuriyet'le birlikte kadın haklarının başlayan tarihsel serüvenin ne aşamaya geldiği hukuki çerçevede belirtecektir. Diğer bir ifadeyle bu yazı kadın haklarının hukuki çerçevede yüzyıl boyunca hangi aşamaya geldiğine ilişkin bir çalışmayı içerecektir. Bu hedefe ulaşmaya çalışırken de yazı, tanıma yolunda verilen hareketlere de değinecektir.

Kadın hakları mücadelesi bir eşitlik mücadelesidir. Eşitlik talebiyle ortaya çıkan kadın hareketini hayat geçirecek mekanizmaların en önemlisi hukuktur. Zira hukukta hakların tanınması ve onların güvenceli bir sistem çerçevesinde düzenlenmesi, eşitlik taleplerinin olmazsa olmazı olarak söz konusudur. Bu bağlamda öncelikle anayasalarda yer alan eşitlik ilkesi önem taşır. Bu çalışmada da başta anayasalardaki eşitlik ilkesi olmak üzere, kadınların

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı, e-posta: gulrizuygur@gmail.com. ORCID: 0000-0002-2598-6350.

kamusal ve özel yaşamlarıyla da ilgili olan haklardaki gelişmeler üzerinde durulacaktır. Çalışma bu tabloyu ortaya koyarken dört dönemden hareket etmektedir. Bu dönemlerin ortaya konmasında da kadın haklarını etkilemiş ve etkileyecek olan gelişmelerin olduğu yıllardan hareket edilmiştir. Birinci dönem 1923-1961 yılları arasında olup, erken Cumhuriyet dönemindeki gelişmeleri ortaya koymaktadır. İkinci dönem olarak 1961-1980 arası dönem alınmıştır. Bu dönem 1961 Anayasasının kabul edilmesi, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu ve eşitlikle ilgili yargı kararlarının ortaya konması yanında uluslararası hukuk alanındaki gelişmelerle de ilgilidir. Üçüncü dönem olarak alınan 1980-2000 dönemi de yine 1981 Anayasasının kabul edilmesi, kadın haklarıyla ilgili ulusal mevzuattaki ve uluslararası hukuk alanındaki gelişmeler bakımından önemlidir. Son olarak alınan dönem ise günümüze işaret eden 2000 ve sonrası dönem olup, yine kadın haklarıyla ilgili başta Türk Medeni Kanun ve Türk Ceza kanunu olmak üzere temel kanunlardaki değişikliklerle kendini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Hakları, Anayasa Hukuku

Üniversitelerde Cinsel Taciz ve Saldırıya Yönelik Metinlerde Yol Ayrımları

Tülin URAL*

Bu bildiri cinsel taciz ve saldırıya karşı üniversitelerde giderek yükselen ve çoğunlukla kadın çalışmaları alanında üretim yapan akademisyenlerin desteği ile ilerleyen inisiyatiflerin Cinsel Taciz ve Saldırı karşıtı metinler, yönergeler ya da politika belgeleri yazarken karşılaştıkları ('Kadının Beyanı Esastır' ilkesinin nasıl işleneceği ya da ilgili kurulların hangi esaslar etrafında oluşturulabileceği gibi) temel açmazlar ve bunlar karşısında takip edilebilecek (temsiliyet yeteneği yüksek bir kurulun oluşturulması ya da metnin kişiler arası ilişkilere müdahale etmenin aracı haline gelmesini önleyebilecek yordamlar gibi) farklı yollar üzerinde durulacaktır. Bildiri, üniversitelerde yaşanan cinsel taciz ve saldırı vakalarına yönelik pratik adımların ya da hamlelerin neler olabileceğinden çok atılabilecek hukukî adımlar ve tutum belgelerinin içeriğine yönelik bir değerlendirme niteliğindedir. Böylesi bir bildirinin Türkiye'de kadınların haklarına yönelik olarak üniversitelerden yükselmekte olan seslerin yol haritalarını çizmelerine katkı sunması umulmaktadır.

Bu bağlamda benzeri belgelerde cinsel taciz tanımının nasıl yapılabileceği, konuyu ele alacak komisyonların oluşturulmasında gözetilebilecek kıstaslar, bu komisyonların yüklenebileceği işlevler ve tüm bu süreçte dikkat edilmesi gereken kimi ilkeler ve bunlar etrafındaki belli başlı tartışmalı noktalar ele alınacaktır. Buradan devamla bildiri kapsamında cinsel taciz ve saldırı karşıtı temel ilkelerin nasıl bir çerçeve içine oturtulabileceği ya da böylesi netameli bir konuda bilhassa gözetilmesi gereken 'gizlilik' ilkesinin hangi yol ve yordamlarla işletilebileceği gibi bazı kilit noktalar tartışılacaktır. Bildiride, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde benzeri metinleri kaleme alırken oluşturulmuş deneyim içinde takip edilen tartışmalar ve bu süreç içinde edinilmiş deneyimler bize kılavuzluk edecektir.

Anahtar Kelimeler: Yönerge, Politika Belgesi, Tutum Belgesi, Gizlilik İlkesi, Beyanı Esas Alma

* Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, e-posta: tulinural@yahoo.com.
ORCID: 0000-0002-2587-9416.

Kadın Cinayetlerinin Durdurulması İçin İdam Cezasını Çözüm Olarak Görmek Cumhuriyet'in 100. Yılında İnsan Hakları ile Bağdaşır Mı?

Ayşe AYDIN*

100. yılını kutlamakta olan Türkiye Cumhuriyeti'nde toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli kadına yönelik şiddetin bir sonucu olarak hemen her gün en az bir kadın yaşamını yitirmektedir. Kadın cinayetleri olarak ifade edilen bu toplumsal gerçeklik, en temel insan hakkı olan yaşama hakkının açık ihlali olması açısından başlı başına bir toplumsal problem olup, aynı zamanda bir dizi toplumsal problemin kaynağını da oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda teknolojinin sunduğu imkanların da kullanılmasıyla birlikte, kadın cinayetleri haberlerinin etkileşimli iletişime imkân veren çeşitli sosyal medya platformları tarafından paylaşılması, hak temelli bu toplumsal problemi bir şekilde görünür kılarak gündemde tutmakta, aynı zamanda kadın cinayetlerine yönelik tepkilerin ifade edilmesine ve kamuoyu oluşmasına da olanak tanımaktadır. Bu çerçevede çalışma, sosyal medya platformları aracılığıyla paylaşılan kadın cinayetleri haberlerine ilişkin takipçi yorumlarına odaklanmakta; Cumhuriyetin 100. yılında kadın cinayetlerinin durdurulması için idam cezasının geri getirilmesinin talep edilmesinin Cumhuriyetin kazanımları ve insan hakları açısından nasıl değerlendirilmesi gerektiğini tartışmaktadır.

Feminist eleştirel bir yaklaşım ve nitel araştırma teknikleri kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada veriler, doküman inceleme yöntemiyle toplanmıştır. Buna göre Ocak – Haziran 2023 tarihleri arasında, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu tarafından Instagram üzerinden paylaşılan kadın cinayetleri haberleri, haberlere ilişkin takipçi yorumları dikkate alınarak incelenmiştir. Takipçi yorumları veri olarak incelendiğinde, kadın cinayetlerinin son bulmasında idam cezasının çözüm olacağını ileri süren yorumların anlamlı bir sayıda olduğu görülmüştür. Sosyal medya platformlarında paylaşılan iletilerin etkileşimli iletişime imkân verdiği göz önünde bulundurulduğunda, kadın cinayetlerinin durdurulması için idam cezasının getirilmesi talebinin beğeni, yorum ve yeniden paylaşım yoluyla bir çarpan etkisi yaratabilmesi ve böylelikle etki alanını genişletebilmesi olasıdır.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Sosyal Sorumluluk Uygulama ve Araştırma Merkezi, e-posta: ayaydin@gelisim.edu.tr. ORCID: 0000 0002 2059 3742.

Bu çerçevede çalışmanın sonuç ve değerlendirme bölümünde, elde edilen veriler ve ulaşılan bulgular ışığında; öncelikle kadın cinayetlerinin durdurulabilmesi için idam cezasının çözüm olarak sunulmasının, insan hakları anlayışıyla çelişen yönlerine dikkat çekilmektedir. Daha sonra ise toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli kadına yönelik şiddetin en uç noktası olan kadın cinayetlerinin sona erdirilmesinde insan hakları odaklı çözümlerin neler olabileceği üzerinde durulmaktadır. Son olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli kadına yönelik şiddet üreten ataerkil anlayışın ve bu anlayış temelinde şekillenen yapıların çözülmesi nihai hedefi doğrultusunda ihtiyaç duyulan kamuoyu farkındalığının hak temelli bir zeminde oluşması için sosyal medyanın gücünden nasıl etkin bir şekilde yararlanılabileceği tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Kadın Cinayetleri, İnsan Hakları, Sosyal Medya

Hangi Felsefe Tarihi?

Eril Felsefe Tarihini Aşmanın Yolları ve Umutları Üzerine

Erman KAR*

Felsefe literatürünün, özellikle modern dönem sonrasında toplumsal ve biyolojik cinsiyet ayrımının temele alındığı ölçüde genişlediği ve zenginleştiği ortadadır. Buna rağmen söz konusu tarihsel ve literatür gelişim; ya belli bir kriter üzerinden gerçekleşmekte ya da bazı ayırt edici disiplinler üzerinden gözlenmektedir. Feminist felsefe tarihi ve queer felsefe bu yeni disiplinlere örnek olarak verilebilir. Felsefe tarihinin belli bir coğrafyaya ait olarak verilmesi ya da sınırlı bir konu üzerinden öğretilmesi tartışmaları bir yana, cinsiyet temelli sınırlandırma da aşıkardır. Kadın filozofların felsefe tarihi literatüründe ve dolayısıyla felsefe eğitimlerinde yeteri derecede alan bulamaması söz konusu tematik ve coğrafi sınıflandırmanın felsefe tarihi olarak kabul edilmesini sistemsel bir dayatmaya dönüştürmektedir. Bu dayatmanın hayatın birçok alanında kendini göstermesinin önemi ve tehlikesi göz önüne alındığında söz konusu alan felsefe olduğunda atılması gereken adımlar belki de daha büyük önem arz etmektedir. Bunun temel sebebi antik dönemden bu yana kadını bir akıl varlığı olarak görmeyen bu eril ve tek yönlü tarih örüntüsü ortaya çıkarma çabasının hayatın her alanına yayılma tehlikesidir. Hakikat ve hakiki bilgiye dair sorgulamanın kadını dışarda bırakarak yapılması hem yanlı hem eksik bir felsefe tarihini öğrenmemize/öğretmemize sebep vermektedir.

Yakın zamanda yayınlanmış bazı çalışmalar felsefe tarihinde adından söz ettirmiş kadın filozofların önemini yeniden göz önüne sermiş ve bu durum felsefe tarihinin hakikatten uzak ve dayatılmış bir tarihsel dizginin ürünü olduğunu ortaya çıkarmıştır. Örneğin; Rebecca Buxton ve Lisa Whitting editörlüğünde hazırlanmış *Kraliçe Filozoflar* bu itirazın önemli örneklerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Felsefe tarihinin kadın filozoflara karşı adil olmadığı teması üzerinden yeni bir felsefe tarihi okumasının Platon'un "Filozof Kral" öğretilerine tematik bir kritik olarak kadınların *filozofluğunu* ve felsefe tarihinin belirlenimindeki politik baskıyı yeniden hatırlatmaktadır. Bu hatırlatma bizlere öğretilen felsefe tarihinde kadınların sadece birlikte çalıştığı ya da duygusal bağlılığı olan erkek filozoflar üzerinden kısaca söz edilebilmesi

*Dr. Öğretim Görevlisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Felsefe Bölümü, e-posta: ermankar@karatekin.edu.tr.
ORCID: 0000-0002-6013-7805.

ile yapılmaktadır. Sadece belli bazı kadın düşünürlerden kadın filozoflar modülü ya da örnekleme üzerinden söz edilebiliyor.

Bu çalışma felsefe tarihi başlığı altında verilen eğitimi, yapılan okumaları ve akademik değerlendirmeleri eril bir bakıştan arındırmanın imkanını tartışmayı amaçlamaktadır. İlk olarak felsefe tarihinin bu cinsiyetçi boşluğunun analizi; kamusal alanda aklın erillik temsiline, özel alanda ise duygunun kadına ait olduğuna itiraz olarak feminist teorinin yönetsel analizi üzerinden yapılacaktır. İkinci olarak ise feminist yöntem üzerinden felsefe tarihinin yeni bir perspektif kazanmasına dair çalışmaların yeni ve mümkün bir felsefe tarihi yaratmada ne derece umut vaat edici olduğu meselesi ilkçağ, orta çağ ve modern dönem olarak sınıflandırılan dönemlerde yaşayan kadın filozoflar üzerinden değerlendirilecektir. Son olarak günümüz felsefe tarihi eğitiminde, yeni bir alan olarak *Kadın Filozoflar Tarihi*'nin imkânı ve etkileri analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe Tarihi, Antik Felsefe, Feminizm, Queer Teori

Yerel Yönetim Temsilietinde Kadın Belediye Başkanları ve Ataerkillik

Sakine ARSLAN ERBAŞ*

Türkiye'de yerel yönetimde kadının bugünkü temsiliyeti toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışında sorun olduğunu gösteren alanlardan biridir. 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde seçilen kadın belediye başkan oranı % 3.23 bu sorunu net olarak göstermektedir. Yönetim alanındaki cinsiyet eşitsizliği sorunu yüzyıllardır farklı coğrafyalarda devam edegelmektedir. Örneğin; Antik Yunan'da kadınlar; köle, çocuk ve yabancılar gibi şehrin yönetiminde söz sahibi olmayanlar arasında yer alırlarken; erkekler kadınların görevlerini evle sınırlandırarak kamusal alandaki kendi varlıklarını garanti altına almışlardır (Tanilli, 1984). Osmanlı'nın son döneminde zayıf kalan çabalarla başlayan ve Cumhuriyet'le önem ve anlam kazanan kadının siyasetteki varlığı aradan yüz yıl geçmesine rağmen bir mücadele alanı olarak devam etmektedir. Literatüre baktığımızda ataerkil anlayış bu sorunda önemli bir rol oynamaktadır (Ak, 2022; Altındal, 1985; Aslan, 2009; Balin, 2019; Demir, 2022; Güneş-Ayata, 1993; Özçatal, 2011; Pınarcıoğlu, 2017). Saf ataerkil toplum, eşitlik için kaygı duymamakta, erkek yapımı yasalarla, itaatle ilgilenmektedir (Fromm, 1970). Kadının siyasetteki yönetici rolü de bu anlayıştan payını almıştır. Fromm'un (1986) belirttiği gibi hakları (yeniden) tanımlamak ve (yeniden) savunmak kadına düşen görev olagelmıştır. Bu çalışma da bu çabalardan bir örnek olarak ataerkilliğin kadının siyasette yönetici rolünde engel olma durumunu ele almaktadır. Muhalefet ve hükümet partilerinden seçilen ve çalışmaya katkıda bulunmayı kabul eden belediye başkanları ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Belediye isimleri şu şekildedir:

İstanbul-Sancaktepe, Şeyma Döğücü (AKP)

Bilecik-Pazaryeri Belediyesi Zekiye Tekin (AKP)

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Fatma Şahin (AKP)

Amasya-Gümüşhacıköy, Belediye Başkanı Zehra Özyol (CHP)

Karabük, Safranbolu Belediyesi, Elif Köse (CHP)

* Dr. Öğr. Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: sakine.kose@nisantasi.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8478-621X

Çalışmadaki bulgular kadının siyasette yer almasında ataerkilliğin önemli bir engel olduğunu kanıtlamaktadır. İlgili literatürle kurulan ilişkide kadın siyasetçilerin erkekleşerek kendilerini kabul ettirme durumu, ideolojiye bağlı engel olma durumu (Güneş-Ayata, 1993); bireylerin davranışlarının kültürel klişeler tarafından yönlendirilmesi izin verme durumu (Fromm, 1943) sorgulanmıştır. Diğer bulgular ise belediye başkanlarının dilinden şu başlıklar altında toplanmıştır: “Yönetmek Bizim İşimiz Zaten”; “Siyaset Alanı Bizi Daha Zor Kabul Ediyor”; “Kadın Kadının Yurdudur”; “Duygusallığımız Avantajımız”; “Ataerkillik Dışında Başka Engelimiz Yok”; “Toplumun Kadın Başkanı Kabul Etmesi Süreç ve Emek İstiyor”; “Kadınlara Oy Vereni Allah Affetmez”.

Anahtar Kelimeler: Belediye Başkanı, Kadın, Ataerkillik

Kadın Muhtarsız Bir Köy: Elmalar

Yüksel BOZ*

Kadın ve erkek eşitliğini hedefleyen bazı reform hareketlerinden bir tanesi, 5 Aralık 1934'te kadınlara verilen seçme ve seçilme hakkıdır. Bununla birlikte kadınların hak ve özgürlüklerinde oldukça büyük kazanımlar elde edilmiştir. Eğitim, siyaset, hukuk ve sosyal alanda atılan adımlar bunun göstergesidir. Ancak her ne kadar yönetimde, siyasette, eğitimde ve hukukta eşit haklara sahip olunsu da bazı küçük yerlerde, ilçe, mahalle, köy gibi kadınları belirli kalıplar içine sıkıştıran bakış açıları devam etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada şuna kadar, Kahramanmaraş iline bağlı Elmalar Köyünde, kadınların neden muhtar adaylığı olmadığına sebeplerini irdelemek amaçlanmıştır. Edinilen bilgilere göre şuna kadar bu köyde hiçbir kadın muhtarlık seçimlerine aday olarak çıkmamıştır. Çalışmanın ana konusunu oluşturan bu sorun, kadınların muhtar adaylığı olma hakkının altında yatan sebeplerdir.

Bu bakımdan kadınların neden muhtar adaylığı olmadığına dair görüşlerini yansıtabilme için araştırma metodu olarak derinlemesine anket kullanılmıştır. Bu kapsamda görüşülen toplam kadın sayısı 50 olup, görüşmeler kayıt altına alınarak derinlemesine incelenmiştir. Bu aşamada görüşülen kişilerden kayıt için izin alınmıştır. Çalışmaya katılan kadınlar 70 ve 30 yaş aralığındadır. Katılımcıların isimleri belirtilmemekle beraber, K1, K2, K3, şeklinde belirtilmiştir.

Bu çalışma kapsamında varılan sonuçlardan bir tanesi kadının özellikle yönetim ve siyasette erkek egemen çoğunluğun gölgesinde bırakılmış ve engellenmiş olmasıdır. Çünkü erkek egemen çoğunluk tarafından, kadınların bir köyü yönetebilecek güce sahip olmadığı düşünülmüştür. Buradan hareketle kadının yönetim ve siyasette, seçme ve seçilme hakkına örtük bir şekilde el konulmuştur denilebilir. Ayrıca düşüncede muhtar olmayı isteyen kadınların var olduğunu belirtmek gerekir. Ancak kadınlar bu fikirlerini, etrafındaki ezici çoğunluğun engelleyici, alaycı, küçümseyici ve dışlayıcı bakış açısından dolayı dışarıya dönük yansıtamamaktadırlar. Yani siyasi fikirlerini açıkça ifade edemeyen birçok kadından söz etmek mümkündür. Dolayısıyla kırılan cesaretin içselleştirilmesi, kadının belirlenmiş kalıplara sokulmasına sebep olmuştur.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Felsefe Bölümü, e-posta: ukselbzzz46@gmail.com.
ORCID: 0000-0002-6245-7124.

Öte yandan her ne kadar kadının var oluşu ve hakları erkek egemen çoğunluk tarafından yok sayılmaya çalışılsa da Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde ve ilke ve inkılapları neticesinde kadınlar büyük kazanımlar elde etmiştir. Dolayısıyla bu kazanımlarla beraber kadınlar, ev işleri vb. rollerden başka çalışma yaşamının hemen her alanında eşit haklara sahip olmayı başarmışlardır. Bu mücadeleler sonucunda kazanılan zaferler azımsanamaz olduğu gibi kırsal alanlarda yaşayan kadınlar için de umut verici örnekler olmuştur. Öyle ki, bu farkındalığı edinen kadın, uzunca zamandır koyulduğu konumu sorgulayabilecek cesareti gösterebilmiştir. Ancak ne yazık ki, bütün bunların yanı sıra haklarını erkek egemen çoğunluğa bırakmak zorunda kalmış, bastırılmış, sindirilmiş ve korkutulmuş kadınlar da vardır. Kısacası bu çalışmada Elmalar köyü örneklemeden yola çıkarak, kadının seçme ve seçilme hakkındaki gelişmelerini analiz etmek ve gözlemek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Muhtarlık, Eşitlik, Özgürlük, İktidar

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

